

دانشگاه مجازک المصطفی

معاونت پژوهشی و تولید

گزارش نشست علمی پژوهشی

عنوان نشست	بررسی نقضی معادن واقع در اراضی شخصی
موضوع نشست	نقضی - حقوقی
سخنران	دکتر حمزه ادسامی (استاد محترم دانشگاه مجازی)
زبان ارائه	فارسی
زمان برگزاری	۱۶ اسفند ۱۴۰۰
مکان برگزاری	سالن جلسات دانشگاه مجازی
تعداد شرکت کنندگان	۶۴ نفر آنلاین
لینک دسترسی به محتوای نشست	https://live.mou.ir/phhwdpcwljqz/

متن نشست

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی فقهی معادن واقع در اراضی شخصی

این نشست علمی در تاریخ ۱۶ اسفند ۱۴۰۰ به همت معاونت پژوهش دانشگاه مجازی و گروه علمی فقه و معارف اسلامی برگزار گردید.

در زیر گزارشی از اهم موضوعات ارائه شده در این نشست علمی ارائه می گردد:

جناب دکتر سالمی جلسه را با این توضیحات شروع کردند که زمین سرشار از منابع و معادن گوناگون همچون، طلا، مس، گاز و نفت و ... است معادن به عنوان مواد اولیه و پایه ثروتهای طبیعی، تأثیر و اهمیت فراوان در حیات فرد و جامعه دارد و از ثروتهای اساسی به شمار می آید و نقش ارزنده و تعیین کننده ای در تولیدات اقتصادی و تامین نیازهای گوناگون دارد. حتی می توان گفت: در حقیقت زمین و ثروتهای نهفته در آن، خمیر مایه اصلی کلیه صنایع بزرگ و کوچک، و پایه ی اقتصادی کشورها را شکل میدهد و دولتها نیز بودجه های خود را به میزان استحصال آنها تعیین می کنند.

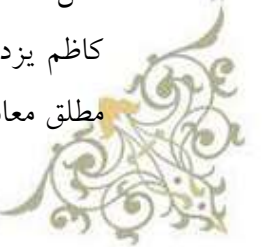
در ادامه جناب دکتر به این نکته اشاره کردند که سوالی را باید در این جلسه مورد کندوکاو و بررسی قرار داد و توجه به آن حائز اهمیت است و آن سوال این است که در فقه امامیه، معادن واقع در زمین های شخصی از چه وضعیتی برخوردار هستند؟ چه آنکه در خصوص وضعیت معادن نظر واحدی وجود ندارد بلکه دیدگاه ها در این خصوص متفاوت اند.

استاد محترم جناب دکتر سالمی با اشاره به اینکه برای رسیدن به پاسخ این سوال و تبیین بیشتر موضوع مفهوم معدن را به اختصار توضیح دادند و سپس در ادامه به مبانی فقهی کیفیت تعلق حق بر معادن در زمینهای شخصی اشاره و تبیین کردند که آیا اینگونه ثروت ها به تبع زمین ملک صاحب آن است؟ یا اینکه از مصادیق انفال یا مشترکات عمومی است و امر آن به دست حاکم و حکومت است؟

جناب دکتر سالمی در ادامه جلسه اشاره کردند در این رابطه دیدگاه های مختلفی وجود دارد و توضیحات آن بدین گونه است که:

دیدگاه اول: ملکیت شخصی معادن

عده ای از فقهاء در خصوص معادنی که در زمین های شخصی کشف و یافت می شوند به مالکیت مالک قائل شدند؛ می توان محقق حلی، علامه حلی، شهید اول، شهید ثانی، صاحب جواهر، شیخ انصاری و سید کاظم یزدی، سید ابوالحسن اصفهانی، آیت الله بروجردی و آیت الله حکیم را از قائلین به ملکیت شخصی مطلق معادن واقع در زمین شخصی، به شمار آورد.

این گروه برای اثبات مدعای خود به ادله زیر استناد می کنند:

قاعده (مَنْ مَلَكَ شَيْئاً، مَلَكَ قَرَارَهُ إِلَى تَخْوَمِ الْأَرْضِ)، قاعده (مَنْ أَحْيَا أَرْضاً فُهِىَ لَهَا)، اصل تابعیت نماء و منفعت از عین، وجود روایت های متعدد دال بر ملکیت شخصی معادن همچون روایت سعید اعرج، ملکیت زمین مستلزم ملکیت اجزاء آن است، قاعده و اصل تبعیت، وجوب خمس بر معدن و سیره عقلاء و متشرعه..

دیدگاه دوم: مشترک بودن معادن

دومین دیدگاه در این خصوص، معادن را از جمله مصادیق مشترکات برشمرده و بر این مدعا پای می فشارد که در جوامع بشری سرمایه هایی وجود دارد که میان تمام انسانها مشترک می باشند و تمام افراد می توانند طبق موازین و قواعد حاکم بر هر سرزمین از آنها استفاده کنند از جمله می توان به آب و زمین و هوا و... اشاره کرد که در فقه امامیه از اینگونه سرمایه ها به مشترکات تعبیر شده است و معادن را باید از جمله مصادیق آنها بشمار آورد که همه مردم در انتفاع از آنها مساوی هستند از جمله احکام مشترکات حق اولویت در انتفاع با سبقت است که با انتفاع به مقدار نیاز صورت می گیرد و ما بقی آن بر عنوان اولی خود یعنی مشترک باقی خواهد ماند.

قول به تفصیل میان معادن ظهرالارضی و معادن باطنی و اولی را از مشترکات و دومی را از انفال معرفی کرده اند.

آیاتی همچون (خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً) (بقره ۲۹) و (وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ) (رحمن ۱۰) که لسان آن ها دلالت بر آن می کند که خداوند متعال زمین و هر آنچه در آنرا برای انتفاع و استفاده بشر به طور عام - به دلیل الف و لام عموم - آفریده است و ظاهر آن دو می رساند جواز استفاده و انتفاع از هر گونه از اشیاء و مخلوقات واقع در زمین نیز همین حکم را دارا است مگر اینکه دلیل معتبری بر عدم جواز صادر شده باشد. پس مادامی که دلیلی بر منع وارد نشود بر اصل خود یعنی اباحه باقی است و با تمسک به عموم آیه، معادن را نیز شامل می شود.

دیدگاه سوم: انفال بودن معادن

دیدگاه برخی از فقهاء و محققین بر اینستکه معادن به طور مطلق از انفال بشمار می آیند. شیخ طوسی و شیخ مفید و همچنین شیخ کلینی و علی ابن ابراهیم قمی و سلار از قائلین به انفال می باشند. پیروان این نظریه به دو دسته از ادله تمسک کرده اند.

تنها ادله نقلی ذکر شده روایات می باشند و در صورتی می توان به این ادله تمسک کرد که از حیث سندی معتبر و از جهت دلالتی تام باشند اما در صورتی که به هر جهت ناتمام باشند نمی توان آنها را اخذ کرد. در اینباره به دو دسته از روایات تمسک شده است دسته ای از روایات که لفظ معدن در آنها بصراحت آمده، و دسته دیگر که بالملازمه بر معدن دلالت می کنند.

جناب دکتر در پایان اینگونه به جمع بندی از مطالب مطرح شده در جلسه پرداختند که با بیان و شرح دیدگاه های متفاوت و مطرح کردن ادله هر کدام و نقدهای وارده در خصوص معادن، قول به تفصیل از ادله متنابه ی برخوردار است بر اساس آن معادن ظاهری یا ظهرالارضی و کوچک که عرفاً از توابع زمین به گونه ای که تفکیک میان ارض و معدن ممکن نیست را در ملکیت تابع زمین بشمار آورد، و دولت می تواند نقش نظارتی بر اینگونه معادن را داشته باشد و مالک را به پرداخت خمس، بنابر ادله نقلی به عنوان مالیات اسلامی ملزم کرد. و معادن بزرگ و باطنی یا تحت الارضی را که عرفاً تابع زمین بشمار نمی آیند را از باب انفال ملک دولت اسلامی شمرد.

و در پایان جلسه دکتر سالمی به سوالات مخاطبین آنلاین پاسخ های لازم را ارائه کردند.

